

РОЗДІЛ I

Теоретико-методологічні основи міжнародних відносин і зовнішньої політики

УДК 339

Тамара Козак

Глобалізація світових економічних зв'язків у контексті функціонування мови міжнародного спілкування

Розкрито взаємозалежність економічного розвитку із глобалізаційним поширенням мови міжнародного спілкування. Англійську мову трактуємо як пріоритетний претендент на статус мови інтернаціонального використання у сфері економічних зв'язків різних народів і держав.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, взаємозалежність, новий світовий економічний порядок, роль мови, мовна політика.

Постанова наукової проблеми та її значення. Глобалізація міжнародних відносин відображає реальність сучасного етапу розвитку людства, що характеризується розширенням і зміцненням зв'язків народів та держав в усіх сферах діяльності. Глобалізація – одна з найважливіших ознак того, що світова цивілізація вступила в нову, постіндустріальну стадію свого розвитку. Як уважають експерти, «економіка та культури світу стають все більш взаємопов'язаними та взаємозалежними – політично, соціально та технологічно» [1, с. 118]. І передовсім це стосується саме економічного аспекту діяльності глобалізованого людства. Модель світової економіки швидко змінюється. Сучасний світ перебуває в перехідному періоді, коли відбуваються радикальні зміни економічних відносин між країнами та світовими регіонами.

Глобалізаційні процеси утворюють принципово нову світову систему економічних зв'язків між народами та країнами, формуючи єдиний планетарний ринковий простір, новий світовий економічний порядок. Глобалізація призводить до значного зростання взаємозалежності національних економік, які починають орієнтуватися переважно на світовий ринок товарів і послуг. Як писав із цього приводу відомий у світі британський соціолог Е. Гідденс, «глобалізація... вводить нові форми світової взаємозалежності... Ми говоримо про виникаючі нові форми світової взаємозалежності та планетарної свідомості» [1, с. 119]. Причому ця взаємозалежність країн поширюється не лише на їхні економічні стосунки, а й на всі сфери міжнародних відносин – політичну, культурологічну, інформаційну та всі інші аспекти міждержавних стосунків.

Одна із суттєвих ознак економічної глобалізації – розширення діяльності та впливу транснаціональних корпорацій (ТНК). Як пише англійський дослідник Д. Греддол, «світова торгівля більше не є предметом лише двосторонніх угод між державами та економічними організаціями... Більшість компаній світового рівня вже можна назвати... транснаціональними. Згідно з останніми підрахунками, транснаціональні корпорації володіють 2/3 від всієї міжнародної торгівлі товарами, при цьому стаючи потужнішими, ніж економіка деяких країн» [6, с. 32].

Транснаціональні корпорації ігнорують економічні кордони національних держав у планетарному масштабі, спрямовуючи свої капітали в ті географічні регіони, підприємницька, бізнесова діяльність у яких обіцяє найбільші та сталі прибутки. Наприклад, ТНК намагаються розміщувати

своє виробництво в державах із дешевою робочою силою (тобто в країнах третього світу). Причому якщо вартість виробництва продукції в якійсь країні стає занадто високою, то ТНК переміщують це виробництво до держав іншої частини світу, яким вони надають податкові пільги та субсидії. Деякі аналітики розглядають таку діяльність ТНК як важливий фактор, що позитивно впливає на розвиток національних економік країн третього світу. Однак інші вбачають у цьому негативний вплив ТНК на національні економіки країн третього світу, адже, розміщуючи виробництво в тій чи тій державі, ТНК передусім керуються лише власними інтересами. Однак діяльність ТНК сприяє глобальному поширенню праці, залученню в її ринок багатьох регіонів світу. Водночас така діяльність сприяє поширенню новітніх технологій у країнах третього світу, робить їх учасниками світового ринку і у виробничому, і в торговельному аспекті.

Варто зазначити, що із 500 найбільших світових транснаціональних корпорацій більшість (понад 160) розмістила свої адміністративні центри у Європі, трохи менше (близько 150) – у Північній Америці, приблизно 140 – у Японії. Решта припадає на частку Азії та Латинської Америки [6, с. 31]. Це означає, що ці ТНК монополюють економікою всієї планети, визначають основні принципи міжнародної торгівлі та попит на вироблену продукцію.

Не викликає сумнівів, що глобалізація світових економічних зв'язків безпосередньо впливає і на світову ситуацію в галузі мовної політики. Адже для підвищення ефективності міжнародних економічних контактів, поширення прогресивних технологій, спілкування в міжособистісному контексті та в інтернет-просторі потрібне формування та функціонування певної єдиної світової мови. Адже світова глобалізація створює умови для тісного співробітництва, сумісної діяльності народів та держав, а отже – і для міжособистісних мовних контактів представників найрізноманітніших національностей. Безумовно, така ситуація вимагає формування та запровадження мови міжнародного спілкування, і у свідомості світового співтовариства все глибше вкорінюється думка, що такою мовою має стати саме англійська.

Особливо сприяє цьому процесу розвиток комп'ютерних технологій, оскільки комп'ютери та програмне забезпечення розроблялися переважно в англійськомовних країнах. Причому перші системи тестової комунікації були досить важкими для використання носіями неанглійських мов, оскільки комп'ютерні оператори в роботі з програмами застосовували інструкції саме англійською мовою. Варто зазначити, що в середині 1990-х рр. понад 650 одиниць програмного забезпечення було створено саме англійською мовою (перше місце у світі).

Безсумнівно, поширення англійської мови через продукцію програмного забезпечення буде продовжуватись. Хоча деякі експерти й аналітики вважають, що в подальшому в цей процес будуть залучені й інші поширені у світі мови (французька, німецька, італійська, іспанська, японська, японська та ін.), однак не викликає жодного сумніву та обставина, що з лінгвістичною основою процесу світової глобальної комп'ютеризації залишатиметься англійська мова.

Звичайно, багато мов може претендувати на роль міжнародних, однак такою може стати тільки мова найрозвинутіших країн. Як писав із цього приводу відомий англійський лінгвіст Д. Кристал, «мова стає потужною, якщо держава стає могутньою» [5, с. 19]. Цієї ж думки дотримується і британський дослідник У. Еммон, який пише: «Мова економічно сильного суспільства, через свою важливу роль у бізнесі, є більш привабливою для вивчення. Знання мови відкриває ринок для нових учасників, якщо вони знають мову потенційних клієнтів» [3, с. 8].

Відомий британський учений Ф. Коулмас у наукових роботах намагається довести пряму залежність привабливості для вивчення мов економічно сильних країн від рівня їхнього економічного розвитку. Для прикладу, він приводить той факт, що збільшення кількості студентів, які вивчали японську мову як іноземну, віддзеркалювало зростання курсу японської ієни щодо американського долара в період із 1982-го до 1989 р. [4, с. 43].

Варто зазначити, що багато західних дослідників (У. Еммонд, Д. Греддол, «модель *engco*» тощо) безпосередньо пов'язує міжнародний статус тієї чи тієї мови зі світовим економічним впливом (внутрішнім валовим продуктом – ВВП) тих країн, населення яких спілкується цією мовою. Так, наприклад, Д. Греддол вводить у науковий термінологічний обіг таке поняття, як Валовий мовний продукт (ВМП).

Розглядаючи мову як своєрідний конкурентний ринковий продукт, Д. Греддол стверджує, що «з перших днів міжнародної торгівлі діє правило, яке полягає в тому, що торгівля повинна здійснюватись мовою клієнта. Воно діє і сьогодні... У контексті лінгвістики це має важливе значення, тому що

популярність ринку попиту впливає на популярність мови: торговець має розмовляти мовою клієнта... Тому можна посперечатися, що світовий статус мови залежить від ВВП менше, ніж від розміру міжнародної торгівлі товарами і послугами країнами-носіями мови» [6, с. 29]. Отже, популярність тієї чи тієї мови багато дослідників тісно пов'язує з економічним впливом країн, населення яких спілкується цією мовою.

Тому Д. Греддол пропонує визначати ВМП на основі співвідношення ВВП кожної країни з мовами, якими там спілкується населення. На основі цих підрахунків Д. Греддол визначає як найбільш прерогативний ВМП саме англійської мови.

Варто зважити на ту обставину, що англійська мова є офіційною, державною мовою економічно найрозвинутіших держав світу: Австралії, Великої Британії, Канади, Сполучених Штатів Америки, Нової Зеландії. Водночас вона одна з офіційних мов Індії та 15 держав Африки та низки країн Латинської Америки, які свого часу були колоніальними володіннями Великої Британії. На сучасному етапі світової глобалізації економічні системи цих країн входять у сферу впливу ТНК, діяльність яких об'єктивно сприяє поширенню англійської мови. Однак поширення англійської мови, що йде паралельно з поширенням впливу ТНК, створює загрозу для місцевих мов у країнах третього світу. Так, за даними «Атласу мов світу, яким загрожує зникнення», який склав австралійський учений С. А. Вурм, у країнах Африки понад 250 місцевим мовам загрожує зникнення, а від 500 до 600 мов вже зникають [9].

Д. Греддол убачає причини зникнення мов у тому, що «ця тенденція до зниження мовного різноманіття є результатом глобальних... економічних тенденцій: місцева культура і спосіб життя, що підтримували мови малих спільнот, зникають, і їх носіями є саме мови з найменшим політичним та культурним впливом» [6, с. 31].

Англійська мова – робоча мова всіх міжнародних організацій (передусім – ООН, ВТО, інституційних органів Євросоюзу, міжнародних банків тощо). У світі кількість людей, що вважають англійську мову своєю рідною, сягає 400 млн чоловік [2, с. 33].

Варто зазначити, що популярність вивчення англійської мови як другої (після рідної) неухильно зростає в усьому світі. Так, сьогодні 90 % школярів Європейського Союзу вивчає англійську мову, а в 13 країнах ЄС англійська є першою з іноземних мов і обов'язковою для вивчення в школі. Зазначимо, що саме у Євросоюзі мовна проблема має надзвичайно гострий характер. Згідно із законами ЄС громадяни країн-членів Євросоюзу мають право влаштуватися на роботу на підприємствах та в організаціях усього Союзу. Але в умовах, коли в ЄС входять 27 різномовних держав, здійснення цього права виглядає дуже проблематично.

Тому в ЄС особливо гостро стоїть потреба запровадження мови міжнаціонального спілкування, на роль якої закономірно претендує англійська. Але деякі науковці вважають, що однієї англійської мови недостатньо для успішного ведення європейського бізнесу (незважаючи на те, що вона найбільш поширена в бізнес-сфері Європи). Так, у Центральній та Східній Європі рівень використання німецької мови виявляє тенденцію до зростання (переважно за рахунок нових країн, які приєдналися до Євросоюзу). Так, С. Хаген уважає, що для успішного ведення бізнесу у Європі компаніям недостатньо використання лише однієї мови. Він зазначає: «Для належного ведення діяльності європейським компаніям необхідні щонайменше три мови: англійська, німецька і французька» [7, с. 43]. Отже, англійська мова не є єдиною робочою мовою міжнародного бізнесу.

Однак використання німецької і французької мов у торговій сфері здебільшого обмежено кордонами Європейського Союзу. Поза межами ЄС німецькі компанії використовують англійську мову: Торговельна палата Німеччини законодавчо рекомендувала державам-членам ЄС використовувати англійську мову для торгівлі з 64 державами світу. У Японії і США також використовують англійську у сфері міжнародної торгівлі.

Причому економічна мотивація, що спонукає людей до вивчення англійської мови, переважає над всіма іншими міркуваннями: знання цієї мови відкриває набагато більші перспективи на ринку праці. Як пише із цього приводу англійський дослідник Філіпсен, «у багатьох частинах світу англійську мову розглядають як мову влади, успіху і престижу... Ця мова відчиняє двері, що й живить «попит» на англійську мову у світі. Цей попит відображає сучасний баланс сил і надію, що оволодіння англійською мовою призведе до процвітання» [8, с. 2]. Отже, прагнення людей оволодіти англійською мовою потрібно розглядати саме в економічному аспекті.

Економічний розвиток світу на основі його глобалізації створює дійові стимули до вивчення англійської мови підприємцями та працівниками компаній. Отже, привабливість цієї мови має суто економічні причини.

Д. Греддол указує причини впливу ступеня економічного розвитку на підвищення попиту на англійську мову.

По-перше, поширення спільних підприємств за участю ТНК підвищує потребу в розумінні їхнім персоналом правових документів і службових інструкцій. Міжнародні правові угоди досить часто оформлюють англійською мовою, оскільки це забезпечує порозуміння іноземних партнерів щодо значення певних термінів, прав і обов'язків. Це також уніфікує принципи організації діяльності спільних підприємств.

По-друге, навіть якщо штаб-квартири ТНК, що поширюють своє виробництво на інші країни, розташовані в англійськомовних країнах, такі компанії засновують спільні підприємства з місцевими концернами. Спільні підприємства переважно використовують англійську як власну «функціональну мову», що закономірно викликає потребу вивчення англійської всім персоналом такого підприємства.

По-третє, новостворені спільні підприємства переважно вступають у міжнародну торгівлю, оскільки вони імпортують сировину та експортують виготовлені товари. Для ефективного забезпечення експортно-імпорتنих операцій потрібно утримувати штат працівників, продавців, маркетологів, які володіють англійською мовою. Тому на багатьох спільних підприємствах запроваджують системи вивчення англійської мови персоналом, адже володіння працівниками цією мовою значно спрощує адміністративне управління цими підприємствами, підвищує його ефективність. Водночас варто зазначити, що розвиток міжнародної торгівлі виступає важливою ознакою глобалізації: її обсяг зростає дуже швидко. Наприклад, з 1950-го до 1994 р. вона збільшилась у 14 разів, у той час як продуктивність світової економіки зросла лише в 5,5 раза [6, с. 31].

По-четверте, процес обміну технологіями міцно пов'язаний із використанням англійської мови (переважно через те, що основними його учасниками є ТНК, які або є англійськомовними, або здійснюють свою зовнішню торгівлю, використовуючи англійську мову). Причому обмін технологіями відбувається не лише у сфері виробництва, а й застосовується в процесах розширення інфраструктури, для діяльності залізниць, аеропортів і телекомунікацій. Обмін технологіями передбачає постачання обладнання з найрозвинутіших країн світу, але інструкції до цього обладнання складені переважно англійською мовою. Так, Д. Греддол пише, «у центральному Китаї інженери місцевих сталеливарних підприємств вивчають англійську мову, щоб мати можливість установлювати та обслуговувати устаткування, вироблене в Німеччині або Італії. Домінування англійської мови в процесі обміну технологіями підкреслює важливість ролі ТНК більше, ніж постачання новітніх технологій із США» [6, с. 32]. Отже, транснаціональні компанії активно сприяють поширенню у світі англійської мови, розповсюджуючи новітні технології та прийоми співпраці.

Зі становленням англійської як мови науки, виробництва, інженерії та інформації зростає потреба в обміні технологічними інноваціями, що закономірно викликає підвищення вимог до працівників стосовно їхнього володіння цією мовою. Варто зазначити, що в деяких сферах виробництва взагалі неможлива діяльність працівників, які не володіють англійською мовою на прийнятному для спілкування рівні. Це стосується передусім сфери бізнес-контактів, торгівлі, інформатики.

По-п'яте, заснування різноманітних спільних підприємств у межах діяльності транснаціональних корпорацій спричиняє виникнення підвищених вимог у їхніх міжнародних партнерів, які потребують додаткового обслуговування, готелів, туристичних і транспортних послуг. Однак варто зазначити, що навіть працівники другорядних, малих підприємств також потребують знання англійської мови для порозуміння з відвідувачами та контактів із покупцями.

По-шосте, робота на нових підприємствах більш оплачувана та приваблива, ніж на підприємствах державного сектора економіки країн, які розвиваються. А вміння спілкуватися англійською мовою може виступати першочерговою умовою для отримання роботи на цих підприємствах, навіть якщо бажана посада, на яку претендують людина, функціонально не потребує знання цієї мови. Адже знання англійської (а тим більше – досконале, вільне володіння нею) досить високо цінується на ринку праці в усьому світі, виступає як ознака підвищеної конкурентноздатності працівників, що нею володіють.

Тому в основі прагнення людей вивчати англійську мову лежить бажання підвищити свій конкурентоздатний статус, претензії на більш престижну та високооплачувану роботу. Адже володіння цією мовою відкриває перед людиною нові можливості та життєві перспективи.

Отже, можна стверджувати, що поширення у світі англійської мови, підвищена увага людей до її вивчення у своїй основі має суто економічний характер. Глобалізація світових міжнародних відносин, формуючи новий економічний порядок, висуває на порядок денний актуальну необхідність створення світової мови міжнародного спілкування, потрібної для здійснення контактів між різними народами та державами (передовсім в економічній галузі їхніх стосунків).

Висновки. Отже, особливості глобалізації світових економічних процесів, надання світовому господарству інтернаціонального характеру об'єктивно та закономірно підвищує роль англійської мови як мови міжнародного спілкування. Причому ситуація у сфері міжнародних стосунків висуває на цю роль саме англійську, яка останніми десятиліттями довела свою здатність виконувати функції мови інтернаціональної комунікації.

Джерела та література

1. Гидденс Э. Последствия модернити / Энтони Гидденс // Иноземцев В. Л. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М. : Academia, 1999. – С. 101–122.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
3. Ammon U. To What Extent is German an International Language? / U. Ammon // Stevenson P. The German Language and the Real World: Sociolinguistic, Cultural and Pragmatic Perspectives on Contemporary German. – Oxford : Oxford university press, 1995.
4. Coulmas F. Language and Economy / F. Coulmas. – Oxford : Blackwell, 1992.
5. Crystal D. English as a Global language / D. Crystal. – Cambridge : University press, 2003.
6. Graddol David. The Future of English / Graddol David // The British Council. – 2000. – 65 s.
7. Hagen S. Languages in European Business: a Regional Survey of Small Company / S. Hagen. – London : CILT, 1993.
8. Phillipson R. Globalizing English: Are Linguistic Human Rights an to Alternative to Linguistic imperialism? / R. Phillipson // International Conference on Language Rights. – Hong Cong : Hong Cong University. – June 22–24.
9. Wurm S. A. Atlas of the World's languages in Danger of Disappearing / S. A. Wurm // UNESCO Pub. – 2002. – 216 s.

Козак Тамара. Глобализация всемирных экономических связей в контексте функционирования языка международного общения. Раскрывается взаимозависимость экономического развития и глобализационного распространения языка международного общения. Английский рассматривается как приоритетный претендент на статус языка международного употребления в сфере экономических связей разных государств.

Ключевые слова: глобализационные процессы, взаимозависимость, новый мировой экономический порядок, роль языка, языковая политика.

Kozak Tamara. Globalisation of International Economic Relations in the Context of Functioning of the Language of International Communication. The interdependence of economic development and the global expansion of the language of international communication is revealed. English being considered as a priority candidate for the status of the language of international communication for the use in the field of economic relations between various peoples and states.

Key words: globalization processes, interdependence, new economic order, the role of a language, language policy.

Стаття надійшла до редколегії
10.09.2014 р.

УДК 327:004.77

Олена Миронова

Інтернет-комунікація у сфері транскордонного співробітництва

У статті розглянуто поняття «інтернет-комунікація» в контексті транскордонного співробітництва, здійснено огляд деяких сайтів, присвячених діяльності євро регіонів, наведено рекомендації щодо розроблення веб-ресурсу євро регіону «Дніпро».

Ключові слова: інтернет-комунікація, транскордонне співробітництво, вебсайт.

© Миронова О., 2014